

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра української мови і літератури

ІРИНА КОРНІЄНКО

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

(СИНТАКСИС СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ)

методичні рекомендації та вказівки до самостійної роботи
для студентів напрямку 6.020303 Філологія* (Українська мова і література)

Миколаїв-2017

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Спанатій Любов Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики навчання мови та літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;

Зинякова Анжеліка Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Корнієнко І. А. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис складного речення : методичні рекомендації та вказівки до самостійної роботи. – У 2-х частинах. – Частина 2 / І. А. Корнієнко – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 59 с.

У методичних рекомендаціях подано матеріал з вивчення сучасної української літературної мови згідно вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу у вищій школі; запропоновано інформаційний обсяг дисципліни з синтаксису складного речення, її опис, структуру та навчальне наповнення у межах змістових модулів.

Для студентів і викладачів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	10
ВИТЯГ ІЗ ОПІ	19
ВИТЯГ ІЗ ОКХ	21
ГЛОСАРІЙ	22
ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС ДИСЦИПЛІНИ	30
ПЛАН ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	34
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА	42
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ (ПОВІДОМЛЕНЬ)	43
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	44
ЗАВДАННЯ ДО ЗАЛІКУ	46
ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ОЦІНОЧНІ НОРМИ	52
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ	53
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	54
СХЕМА АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ	58

ВСТУП

Методичні рекомендації та вказівки до самостійної роботи призначені для студентів напряму підготовки Філологія* (Українська мова і література), які навчаються за кредитно-трансферною системою організації навчального процесу.

Мета курсу: практично оволодіти українською літературною мовою, заснованому на вивченні її системи й підсистем – лексико-семантичної, фонетичної і граматичної, а також закономірностей, які визначають використання тих або інших виражальних засобів відповідно до сучасних норм.

Завдання курсу:

- закріпити, систематизувати й узагальнити знання, уміння й навички, здобуті студентами у шкільному курсі української мови;
- поглибити знання про будову української мови, її історію і розвиток у процесі становлення, формування й еволюції української нації;
- прищепити студентам любов і повагу до рідного слова, пояснити роль і значення мови в житті кожної людини й суспільства зокрема;
- сформувати на основі мовного матеріалу уміння й навички творчого підходу до вирішення проблем гуманітарних наук, а також сприяти розвитку таких умінь і навичок як аналіз й синтез на ґрунті мовних явищ;
- формувати вміння вільного користування обома формами української мови – усною і писемною, дотримуючись норм літературної мови, уникаючи мовних помилок;
- навчати студентів вільно, зв'язно, логічно, точно, доречно й виразно викладати свої думки, користуючись багатством і різноманітністю мовних засобів, що властиві українській мові як мові високої культури;
- прищеплювати студентам навички й уміння творчої самостійної роботи в процесі підготовки до практичних і семінарських занять з української мови;
- формувати уміння та навички опрацювання науково-лінгвістичної літератури.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- володіння сучасною українською мовою в її літературній формі, розуміння її діалектного різноманіття;
- знання зв'язків української мови та її типологічного співвідношення з іншими мовами, її історії, сучасного стану і тенденцій розвитку;
- знання основ теорії писемної та усної комунікації, володіння її методами і прийомами;
- уміння аналізувати українську мову у діахронічному та синхронічному аспектах, використовуючи систему основних понять і мовознавчих термінів;
- володіння основними методами лінгвістичного аналізу;
- володіння методами і прийомами створення різних видів і типів текстів;
- володіння методами і прийомами аналізу, інтерпретації та трансформації різних видів і типів текстів;

- уміння використовувати наукову, довідкову, методичну літературу з сучасної української мови;
- володіння навичками бібліографічного розшуку; знання основних бібліографічних пошукових систем, володіння прийомами бібліографічного опису різних джерел;
- володіння сучасними методами і прийомами опрацювання інформації в галузі професійної діяльності.

II. Фахові:

- з'ясовувати предмет синтаксису сучасної української мови та основні поняття, пов'язані з синтаксисом складного речення;
- теоретично інтерпретувати поняття складного речення (типи, структура, засоби зв'язку предикативних частин та семантико-синтаксичні відношення між ними);
- практично визначати й аналізувати подані вище конструкції, пояснювати вживання розділових знаків у них.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова і література (шифр і назва)		
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 2		IV-й	IV-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 150		VII-й	VIII-й
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних VII сем. – 1,7 год.; VIII сем. – 2,7 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	14 год.	8 год.
		<i>Практичні</i>	
		20 год.	10 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		6	2
		<i>Самостійна робота</i>	

		50 год.	40 год.
		Вид контролю:	
		Залік	Іспит

Примітка:

співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання – аудиторних занять – 70 год., самостійної роботи – 90 год. (40% ~ 60%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 8	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова і література (шифр і назва)		
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 2		IV-й	IV-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 240		VII-й	VIII-й
Тижневих годин для заочної форми навчання: аудиторних VII сем. – 1,5 год.; VIII сем. – 1,5 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	14 год.	20 год.
		<i>Практичні</i>	
		6 год.	8 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		4	2
		<i>Самостійна робота</i>	
		96 год.	100 год.
		Вид контролю:	
Залік	Іспит		

Примітка:

співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для заочної форми навчання – аудиторних занять – 44 год., самостійної роботи – 196 год. (18% ~ 82%).

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова і література (шифр і назва)		
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 1		V-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 120		IX-й	
Тижневих годин для заочної форми навчання: аудиторних IX сем. – 1,5 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	20 год.	
		<i>Практичні</i>	
		12 год.	
		<i>Самостійна робота</i>	
		88 год.	
		Вид контролю:	
		Іспит	

Примітка:

співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання – аудиторних занять – 32 год., самостійної роботи – 88 год. (27% ~ 73%).

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль: Синтаксис складного речення

VII семестр

Змістовий модуль 1. Складне речення. Складносурядне речення.

Складнопірядне речення.

Тема 1.

Складне речення як синтаксична конструкція. Проблеми дослідження складного речення. Визначальні граматичні та семантичні ознаки складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення. Формально-синтаксична та семантико-синтаксична структура складного речення. Комунікативна організація складного речення. Поділ складних речень за основними засобами зв'язку на сполучникові та безсполучникові.

Тема 2.

Складносурядне речення в системі складного речення. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень, виділювані на основі єдності характеру синтаксичних зв'язків і семантичних відношень між компонентами. Речення з єднальними, зіставно-протиставними, розділовими та градаційними сполучниками. Складносурядні речення відкритої та закритої структур. Складносурядні багатокомпонентні конструкції.

Тема 3.

Складнопірядне речення як тип синтаксичної конструкції. Складнопірядне елементарне речення. Структурні особливості складнопірядних речень. Функції сполучних слів і сполучників у складнопірядному реченні. Вказівні слова як факультативні та обов'язкові компоненти в головній частині. Принципи класифікації складнопірядних речень.

Тема 4.

Складнопірядні елементарні речення нерозчленованої структури. Характеристика складнопірядних речень у зв'язку з функцією пірядної частини. Семантико-структурні типи складнопірядних речень нерозчленованої структури.

Тема 5.

Складнопірядні елементарні речення розчленованої структури. Різновиди складнопірядних речень із пірядними обставинними. Складнопірядні речення з пірядними супровідними. Складнопірядні речення з пояснювальними відношеннями між предикативними частинами.

Тема 6.

Складнопірядне багатокомпонентне речення. Речення з кількома пірядними частинами, різновиди зв'язку пірядних частин у їх межах.

Складнопірядні речення з неоднорідною супірядністю, послідовною пірядністю та однорідною супірядністю. Поняття про контаміновані складнопірядні багатокомпонентні речення.

VIII семестр

Змістовий модуль 2. Складне безсполучникове речення. Багатокомпонентне складне речення з різними видами зв'язку. Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне ціле як синтаксична одиниця і компонент тексту. Конструкції з чужим мовленням. Основи української пунктуації.

Тема 1. Складне безсполучникове речення

Проблема статусу складних безсполучникових речень. Складні безсполучникові елементарні речення з однорідними та неоднорідними частинами та їх основні різновиди. Складні безсполучникові багатокомпонентні речення та їх типи.

Тема 2. Складне речення з різними видами зв'язку.

Складні речення із сурядністю і підрядністю та їх різновиди. Складні речення з підрядністю і сурядністю.

Складне сполучниково-безсполучникове речення. Конструкції з сурядністю і безсполучниковістю; з підрядністю і безсполучниковістю; з сурядністю, підрядністю і безсполучниковістю.

Тема 3. Період як своєрідна синтаксична структура.

Структурно-семантичні особливості періоду. Семантико-синтаксичні відношення між частинами періоду.

Складне синтаксичне ціле як синтаксична одиниця і компонент тексту.

Засоби зв'язку його компонентів: семантична пов'язаність речень, єдність їх змісту, лексичні, морфологічні, синтаксичні та ритмомелодійні засоби. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Функціонально-комунікативні різновиди текстів. Монологічне мовлення як комунікативна та семантико-синтаксична форма усного і писемного тексту. Діалогічне мовлення.

Тема 4. Конструкції з чужим мовленням.

Засоби передачі чужого мовлення, співвідношення форм прямої та непрямої мови.

Тема 5. Основи української пунктуації.

Система розділових знаків. Структура речення та пунктуація. Інтонація речення та пунктуація. Огляд вживання розділових знаків у простому та складному реченнях. Використання засобів пунктуації для вираження емоційно-змістових відношень речення.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		Л.	П.	Лаб.	Інд.	Ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1.						
Тема 1. Складне речення як синтаксична одиниця	14	2	2			10
Тема 2. Складносурядне речення	20	4	4	2		10
Тема 3. Складнопідрядне елементарне речення	11	2	2	2		5
Тема 4. Складнопідрядне елементарне речення нерозчленованої структури	11	2	4			5
Тема 5. Складнопідрядне елементарне речення розчленованої структури	16	2	4			10
Тема 6. Складнопідрядне багатоконпонентне речення. Підсумкове заняття	18	2	4	2		10

Усього годин за семестр:	90	14	20	6		50
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд.	ср
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 2.						
Тема 1. Складне безсполучникове речення.	9	2	2			5
Тема 2. Складне речення з різними видами зв'язку.	16	2	2	2		10
Тема 3. Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне ціле. Текст.	14	2	2			10
Тема 4. Конструкції з чужим мовленням.	9	2	2			5
Тема 5. Основи української пунктуації.	12		2			10
Усього годин за семестр:	60	8	10	2		40

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		Л.	П.	Лаб.	Інд.	Ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1.						

Тема 1. Складне речення як синтаксична одиниця	12	2				10
Тема 2. Складносурядне речення. Складносурядне елементарне речення	13	2	1			10
Тема 3. Складносурядне багатоконпонентне речення	25	2	1	2		20
Тема 4. Складне безполучникове речення	28	4	2	2		20
Тема 5. Пунктуація у складносурядному і безполучниковому складному реченні	20	2	2			16
Тема 6. Синтаксичний аналіз складносурядного й безполучникового складного речення	22	2				20
Усього годин за семестр:	120	14	6	4		96
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд.	ср
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 2.						
Тема 1. Складнопідрядне речення.	22	2				20

Складнопірядне елементарне речення						
Тема 2. Складнопірядне елементарне речення нерозчленованої структури	24	2	2			20
Тема 3. Складнопірядне елементарне речення розчленованої структури	24	2	2			20
Тема 4. Складнопірядне багатокомпонент не речення	26	2	2	2		20
Тема 5. Синтаксичний аналіз складнопірядно го речення	24	2	2			20
Усього годин за семестр:	120	10	8	2		100
Змістовий модуль 3.						
Тема 1. Складне речення з різними видами сполучникового зв'язку	24	4	2			18
Тема 2. Складне речення зі сполучниково- безсполучникови м зв'язком	26	4	2			20
Тема 3. Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне	28	6	2			20

ціле. Текст.						
Тема 4. Конструкції чужим мовленням.	3	14	2	2		10
Тема 5. Основи української пунктуації.		14	2	2		10
Тема 6. Синтаксичний аналіз складного речення з різними видами зв'язку	3	14	2	2		10
Усього годин за семестр:		120	20	12		88

**Теми практичних занять
Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складне речення як синтаксична одиниця	2
2.	Складносурядне речення.	2
3.	Модульна контрольна робота № 1. Складне речення. Складносурядне речення.	2
4.	Складнопідрядне елементарне речення.	2
5.	Складнопідрядне речення нерозчленованої структури.	4
6.	Складнопідрядне речення розчленованої структури.	4
7.	Складнопідрядне багатокomпонентне речення.	2
8.	Модульна контрольна робота № 2. Складнопідрядне речення.	2
	Усього годин за семестр:	20 год.
	8 семестр	
1.	Складне безсполучникове речення.	2
2.	Складне речення з різними видами зв'язку.	2
3.	Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне ціле. Текст.	2
4.	Конструкції з чужим мовленням.	2
5.	Основи української пунктуації. Підсумкове. МКР	2
	Усього годин за семестр:	10 год.

**Заочна форма навчання
7,8 семестри**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складносурядне речення.	2
2.	Безсполучникове складне речення.	2
3.	Пунктуація у складносурядному і безсполучниковому складному реченні	2
4.	Складнопірядне елементарне речення нерозчленованої структури.	2
5.	Складнопірядне елементарне речення розчленованої структури.	2
6.	Складнопірядне багатоконпонентне речення.	2
7.	Синтаксичний аналіз складнопірядного речення.	2
	Усього годин:	14 год.
9 семестр		
1.	Складне речення з різними видами сполучникового зв'язку.	2
2.	Складне речення зі сполучниково-безсполучниковим зв'язком.	2
3.	Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне ціле. Текст.	2
4.	Конструкції з чужим мовленням.	2
5.	Основи української пунктуації.	2
	Синтаксичний аналіз складного речення з різними видами зв'язку.	
	Усього годин за семестр:	12 год.

**Теми лабораторних занять
Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Синтаксичний аналіз складносурядних речень.	2
2.	Складнопірядні елементарні речення.	2
3.	Складнопірядні багатоконпонентні речення.	2
4.	Складне речення з різними видами зв'язку.	2
	Усього годин:	8

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Синтаксичний аналіз складносурядного багатоконпонентного речення.	2
2.	Синтаксичний аналіз безсполучникового складного.	2

3.	Синтаксичний аналіз складнопідрядного багатокomпонентного речення.	2
Усього годин:		6

Самостійна робота
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Загальна характеристика складного речення як синтаксичної одиниці.	10
2.	Складносурядне речення.	10
3.	Складнопідрядне елементарне речення.	5
4.	Складнопідрядне елементарне речення нерозчленованої структури.	5
5.	Складнопідрядне елементарне речення розчленованої структури.	10
6.	Складнопідрядне багатокomпонентне речення.	10
Разом за VII семестр:		50

VIII семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складне безсполучникове речення.	5
2.	Складне речення з різними видами зв'язку.	10
3.	Період як своєрідна синтаксична структура.	5
4.	Складне синтаксичне ціле. Текст.	5
5.	Конструкції з чужим мовленням.	5
6.	Основи української пунктуації.	10
Разом за VIII семестр:		40

Заочна форма навчання
7.8 семестри

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складне речення як синтаксична одиниця	10
2.	Складносурядне речення. Складносурядне елементарне речення	10
3.	Складносурядне багатокomпонентне речення	20
4.	Складне безсполучникове речення	20
5.	Пунктуація у складносурядному і безсполучниковому складному реченні	16
6.	Синтаксичний аналіз складносурядного й безсполучникового складного речення	20
	Складнопідрядне речення. Складнопідрядне елементарне речення	20

	Складнопідрядне елементарне речення нерозчленованої структури	20
	Складнопідрядне елементарне речення розчленованої структури	20
	Складнопідрядне багатокomпонентне речення	20
	Синтаксичний аналіз складнопідрядного речення	20
	Разом за 7, 8 семестри:	196

9 семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Складне речення з різними видами сполучникового зв'язку	18
2.	Складне речення зі сполучниково-безсполучниковим зв'язком	20
3.	Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне ціле. Текст.	20
4.	Конструкції з чужим мовленням.	10
5.	Основи української пунктуації.	10
6.	Синтаксичний аналіз складного речення з різними видами зв'язку	10
	Разом за 9 семестр:	88

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Написання реферату

Методи навчання

Інформаційний (лекція, розповідь, бесіда, консультація, самостійна робота), пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний (проблемна лекція, практичні вправи аналітичного змісту, лабораторні роботи, самостійна робота), частково-пошуковий, дослідницький (індивідуальна робота: реферат, творчі завдання).

Методи контролю

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів з дисципліни «Сучасна українська літературна мова» здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (МКР). Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмовий матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складати конспект рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (МКР) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу змістових модулів.

**Розподіл балів, які отримують студенти
Денна форма навчання
7 семестр**

Поточне тестування та самостійна робота						МКР	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	150	300/100
20	30	25	30	25	20		

8 семестр

Поточне тестування та самостійна робота						Іспит	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	МКР	80	200/100
10	20	15	10	15	50		

**Заочна форма навчання
7 семестр**

Поточне тестування та самостійна робота						МКР	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	200	400/100
20	25	35	45	35	40		

8 семестр

Поточне тестування та самостійна робота						Іспит	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	МКР	80	200/100
10	20	20	10	10	50		

9 семестр

Поточне тестування та самостійна робота						Іспит	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5		160	400/100
35	45	50	60	50			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90-100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	80-89 (дуже добре)	4 (добре)	

C	65-79 (добре)		
D	55-64 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	50-54 (достатньо)		
FX	35-49 (незадовільно)	2 (незадовільно)	Незараховано
F	1-34 (неприйнятно)		

Методичне забезпечення

1. Тимченко М.Ф. Сучасна українська мова. Синтаксис простого і складного речення (зразки повного синтаксичного розбору) // Методичні матеріали для студентів III-IV курсів спеціальності «Українська мова і література» з усіма спеціалізаціями денної та заочної форм навчання. – Миколаїв, 2009. – 48с.
2. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Сучасна українська літературна мова».

ВИТЯГ ІЗ ОПП

Сучасна українська літературна мова – це наукова дисципліна, що вивчає сучасну українську літературну мову в усіх її стилях (науковому, офіційно-діловому, публіцистичному, художньому і формах вияву (усній і писемній) тощо), її фонетичну (звукову) систему, словниковий склад (лексику) і граматичну (морфологічну й синтаксичну) будову, а також українське письмо-графіку, алфавіт, орфографію і пунктуацію.

Проблеми сучасної української літературної мови:

Складне речення як синтаксична конструкція. Проблеми дослідження складного речення. Визначальні граматичні та семантичні ознаки складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення. Формально-синтаксична та семантико-синтаксична структура складного речення. Комунікативна організація складного речення. Поділ складних речень за основними засобами зв'язку на сполучникові та безсполучникові.

Складносурядне речення в системі складного речення. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень, виділювані на основі єдності характеру синтаксичних зв'язків і семантичних відношень між компонентами. Речення з єднальними, зіставно-протиставними, розділовими та градаційними сполучниками. Складносурядні речення відкритої та закритої структур. Складносурядні багатокomпонентні конструкції.

Складнопідрядне речення як тип синтаксичної конструкції. Складнопідрядне елементарне речення. Структурні особливості складнопідрядних речень. Функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні. Вказівні слова як факультативні та обов'язкові компоненти в головній частині. Принципи класифікації складнопідрядних речень.

Складнопідрядні елементарні речення нерозчленованої структури. Характеристика складнопідрядних речень у зв'язку з функцією підрядної

частини. Семантико-структурні типи складнопідрядних речень нерозчленованої структури.

Складнопідрядні елементарні речення розчленованої структури. Різновиди складнопідрядних речень із підрядними обставинними. Складнопідрядні речення з підрядними супровідними. Складнопідрядні речення з пояснювальними відношеннями між предикативними частинами.

Складнопідрядне багатоконпонентне речення. Речення з кількома підрядними частинами, різновиди зв'язку підрядних частин у їх межах.

Складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю, послідовною підрядністю та однорідною супідрядністю. Поняття про контаміновані складнопідрядні багатоконпонентні речення.

Складне безсполучникове речення. Багатоконпонентне складне речення з різними видами зв'язку. Період як своєрідна синтаксична структура. Складне синтаксичне ціле як синтаксична одиниця і компонент тексту. Конструкції з чужим мовленням. Основи української пунктуації.

Складне безсполучникове речення. Проблема статусу складних безсполучникових речень. Складні безсполучникові елементарні речення з однорідними та неоднорідними частинами та їх основні різновиди. Складні безсполучникові багатоконпонентні речення та їх типи.

Складне речення з різними видами зв'язку. Складні речення із сурядністю і підрядністю та їх різновиди. Складні речення з підрядністю і сурядністю.

Складне сполучниково-безсполучникове речення. Конструкції з сурядністю і безсполучниковістю; з підрядністю і безсполучниковістю; з сурядністю, підрядністю і безсполучниковістю.

Період як своєрідна синтаксична структура. Структурно-семантичні особливості періоду. Семантико-синтаксичні відношення між частинами періоду.

Складне синтаксичне ціле як синтаксична одиниця і компонент тексту. Засоби зв'язку його компонентів: семантична пов'язаність речень, єдність їх змісту, лексичні, морфологічні, синтаксичні та ритмомелодійні засоби. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Функціонально-комунікативні різновиди текстів. Монологічне мовлення як комунікативна та семантико-синтаксична форма усного і писемного тексту. Діалогічне мовлення.

Конструкції з чужим мовленням. Засоби передачі чужого мовлення, співвідношення форм прямої та непрямої мови.

Основи української пунктуації. Система розділових знаків. Структура речення та пунктуація. Інтонація речення та пунктуація. Огляд вживання розділових знаків у простому та складному реченнях. Використання засобів пунктуації для вираження емоційно-змістових відношень речення.

ВИТЯГ ІЗ ОКХ

Бакалавр повинен знати:

- основні поняття пов'язані з сучасною українською мовою та її синтаксисом;

- визначальні ознаки складного речення;
- типологію й пунктуацію складного речення.

уміти :

- з'ясовувати предмет синтаксису української мови; синтаксичну специфіку словосполучення, різновиди підрядних синтаксичних зв'язків та сполучувальні (валентні) особливості повнозначних слів, залежні від їхньої семантики, роль відмінкових форм іменників та прийменників у формуванні словосполучень, базуючись на морфологічних особливостях і словозміні повнозначних частин мови та специфіці їх сполучуваності з іншими словами;

- з'ясовувати й обґрунтовувати ознаки речення як базової одиниці синтаксичного рівня мови; аналізувати синтаксичну природу простого двоскладного речення з метою з'ясування таких понять, як предикативний центр, засоби вираження його складників і формування в учнів знань про просте речення як своєрідну початкову (базову) синтаксичну конструкцію, репрезентовану в українській мові обмеженою кількістю зразків (схем, моделей);

- визначити предикативну основу, засоби вираження підмета і присудка, другорядні члени речення, розрізнити первинні і вторинні функції відмінкових форм іменних частин мови; теоретично обґрунтовувати поняття двоскладного речення, виявляти наукову обізнаність з проблемою односкладного речення, практично визначити тип односкладного речення;

- використовувати різні типи односкладних конструкцій в усному і писемному мовленні і мати навички синонімічних заміन двоскладних односкладними і навпаки, залежно від стильових ознак мовлення, практично розрізнити і теоретично обґрунтувати різницю між повними і неповними реченнями, односкладними і двоскладними;

- теоретично обґрунтовувати поняття “однорідність/неоднорідність”, “відокремлення”, “вставність”, “вставленість”, “звертання” та аналізувати речення ускладненого типу, виявляти навички практичного використання прямого і зворотного (інверсії) порядку слів у реченні залежно від стильової та жанрової належності;

- теоретично інтерпретувати поняття складного речення та практично визначати його ознаки, засоби вираження семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами і типи синтаксичних зв'язків, чітко розмежовувати сурядний і підрядний типи зв'язку та сполучні засоби, що їх представляють; класифікувати складносурядні речення за сполучними засобами, характером семантико-синтаксичних відношень, порядком предикативних частин тощо;

- теоретично обґрунтовувати особливості граматичної будови складнопідрядних речень та практично визначати типи підрядних речень за основними показниками їх розмежування; розрізнити сполучники, сполучні

та співвідносні слова, характеризувати смислові відношення, які вони виражають, та робити синонімічні заміни;

- тлумачити безсполучникові складні речення з однотипними і різнотипними частинами, особливості їх інтонаційної організації та вживання розділових знаків;

- чітко визначати складні синтаксичні конструкції з різними типами зв'язків, правильно їх кваліфікувати, пояснювати вживання розділових знаків та графічно представляти усі можливі складні синтаксичні конструкції для вироблення стійких правильних інтонаційних, правописних та пунктуаційних навичок, умінь оптимального вибору та варіювання мовленнєвих структур, здійснення свідомих синонімічних заміни в усному та писемному мовленні.

ГЛОСАРІЙ

Абзац (нім. Absatz — уступ) — відступ у початковому рядку тексту; новий рядок; відносно закінчена і пов'язана єдністю змісту частина тексту від одного відступу до другого.

Актант (лат. ago — дію) — будь-який член речення, який називає особу, предмет чи бере участь у процесі, позначеному дієсловом. У семантичній теорії синтаксису розрізняють семантичні (реальні) А., що відображають елементи ситуації (суб'єкт, об'єкт, адресат та ін.), і синтаксичні А. — члени речення (підмет, додаток та ін.). Актанти, що зумовлюються валентністю предиката, утворюють актантну рамку.

Активні конструкції — речення, в яких підмет виконує семантико-синтаксичну функцію суб'єкта дії, присудок — перехідне дієслово, значення якого реалізується прямим додатком.

Актуалізація — пристосування потенційних мовних засобів до конкретної мовної ситуації, де реалізується модальність речення, увиразнюється індивідуальне, okazіональне та метафоричне використання мовних одиниць; використання мовних засобів, що сприймається як незвичне, напр. поетична метафора.

Актуальне членування речення — поділ речення на дві частини залежно від комунікативного спрямування та інформативної мети висловлення: тему (дане, основа, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване). Тема — частина речення, що містить відому інформацію, на якій ґрунтується розгортання думки. У ремі зосереджено основний зміст висловлення, його ядро, те нове, що повідомляється у реченні.

Апелятивна (лат. appellare — називати) функція — функція впливу на адресата. Апелятивні конструкції звичайно складаються з предметної частини (звертання) та дієслівного головного члена (присудка).

Апозитивні (лат. appositio — прикладка) відношення — відношення між прикладкою і означуваним словом, що виражаються узгодженням у відмінку.

Асиметрія — можливість у функціональному плані виражати в мовленні той самий зміст різними формами чи використовуючи ту саму мовну одиницю для вираження різного змісту.

Бажальне (оптативне) речення — речення, що виражає модальність бажальності.

Валентність (лат. *valentia* — сила) — здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього слів, зумовлена його семантичними і граматичними властивостями.

Висловлення — одиниця мовлення, побудована за законами відповідної мови; речення, що розглядається з погляду його комунікативної організації.

Відокремлення — смислове й інтонаційне виділення у реченні непоширеного чи поширеного другорядного члена, який унаслідок цього набуває більшої самостійності.

Внутрішньорядні відношення — відношення, властиві реченням з однорідними членами.

Внутрішньосинтаксичні відношення — відношення між членами простого речення та між предикативними одиницями (їх блоками) у складному реченні.

Вставлені компоненти (слова, словосполучення, речення) — мовні одиниці, що передають додаткові, побіжні повідомлення, перериваючи основне висловлення за допомогою інтонації вставленості.

Вставні компоненти (слова, словосполучення, речення) — мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення (можливості, сумніву та ін.).

Вторинні предикатні і субстанціальні синтаксеми — синтаксеми, утворені внаслідок об'єднання елементарних простих речень у просте ускладнене речення.

Головні члени речення — повнозначні лексичні компоненти речення (підмет і присудок), що становлять його синтаксичний центр.

Граматична категорія — властиве словам узагальнювальне значення, що відмежоване від конкретних, лексичних значень слів, напр.: граматична категорія роду, граматична категорія відмінка, граматична категорія виду тощо. Синтаксичні категорії встановлюються з урахуванням формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного і комунікативного аспектів синтаксису.

Двоскладне речення — речення з двома головними членами (підметом і присудком).

Денотат (лат. *denotatum* — позначуване) — позначуваний предмет (явище). Вживається як синонім до слова «референт», тобто значення відповідного мовного відрізка.

Деривація (лат. *derivatio*, від *demo* — відводжу, утворюю) синтаксична — процес перетворення синтаксичної функції мовної одиниці (дерево — дерев'яний, синій — синьо), а також різних синтаксичних конструкцій трансформацією певної базової основи (робітники будують будинок — будинок будується робітниками — будівництво будинку робітниками).

Детермінант (лат. *determinans* — той, що визначає) — автономний семантичний поширювач речення, зумовлений комунікативними потребами висловлення.

Диктум — об'єктивний зміст речення, що найвиразніше виявляється в підрядних частинах складнопідрядних речень з підрядними з'ясувальними. Головна частина таких речень становить модус (відображення позиції суб'єкта щодо об'єктивного змісту), напр.: Ми вважаємо, що весна настане рано.

Додаток — другорядний член речення, що позначає предмет, на який спрямовані чи якого стосуються дія, процес, стан, ознака.

Другорядні члени речення — повнозначні лексичні компоненти речення, синтаксично залежні від головних членів речення (підмета і присудка) чи головного члена односкладного речення.

Еквіваленти (лат. *aequivalentis* — рівнозначний, рівноцінний) речення — синтаксично неподільні окремі вислови, що виражають почуття, волевиявлення мовця, ствердження, заперечення чи запитання. До Е. р. звичайно відносять нечленовані речення (слова-речення), перервані структури, а також звертання-речення.

Еліптичне (ст.-грец. *ellepsis* — нестача, пропуск) речення — структура, в якій неназваний член не встановлюється з контексту та обстановки мовлення, а зумовлюється будовою та семантикою самого речення.

Заперечне речення — речення, в якому заперечується якась ознака чи явище дійсності.

Звертання — інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти чи персоніфіковані предмети, яким адресоване мовлення.

Звертання-речення (вокативне речення) — однослівне (переважно) речення, виражене кличним відмінком іменника, що самотійно передає нерозчленовані думки, почуття, волевиявлення Імператив (лат. *imperativus* — владний) — наказовий спосіб дієслова.

Керування — спосіб підрядного зв'язку, за якого головне слово вимагає від залежного певної відмінкової або прийменниково-відмінкової форми.

Координація (лат. *co(p) разом і ordinatio* — погодження, узгодження) — форма предикативного зв'язку, специфіку якого становить взаємозв'язок головних членів речення — підмета і присудка.

Лексичний актуалізатор (конкретизатор) — компонент (прислівник, частка, модальне слово), що безпосередньо вживається після сполучного засобу в другій частині складного речення для відтворення значенневих відтінків.

Міжрівневі відношення — дериваційні відношення різнорівневих синтаксичних одиниць — речень, словосполучень, син-таксем, напр.: Ми збирали льон — збирання льону — льонозбирання.

Модальність (середньолат. *modalis* — модальний, від лат. *modus* — спосіб, міра) — семантична категорія, що виражає відношення змісту висловлення до дійсності або суб'єктивну оцінку висловлюваного. Виділяють об'єктивну М., що властива будь-якому реченню, і суб'єктивну М., яка не є обов'язковим елементом кожного висловлення, а може нашаровуватися на основну модальну кваліфікацію, що звичайно передається способом дієслова.

Модифікація — перетворення вихідного речення шляхом додавання до нього семантичного модифікатора, що звичайно стосується предикатної чи суб'єктної синтаксеми, напр.: Науковець пише підручник -* Науковець має написати підручник.

Модус — відображення позиції суб'єкта думки щодо об'єктивного змісту. М. найвиразніше виявляється у головній частині складнопідрядних речень з присудками-дієсловами типу гадати, думати, міркувати, напр.: Я думаю, що літо буде теплим.

Надфразна єдність (складне синтаксичне ціле) — відрізок мовлення, що складається з двох і більше речень, об'єднаних спільністю теми в композиційно-синтаксичну конструкцію, якій властива певна змістова завершеність і структурна єдність, що досягається лексичними, граматичними та інтонаційними засобами.

Напівпредикативність — синтаксична категорія простого ускладненого речення, що вказує на додаткове повідомлення і передається, як правило, дієприслівниковими, дієприкметниковими і прикметниковими зворотами у поєднанні з їх змістовим та інтонаційним вирізненням — відокремленням.

Невласне пряма мова — своєрідне поєднання непрямої мови з елементами прямої, що зберігає лексико-фразеологічні, синтаксичні, емоційно-оцінні особливості мови того, хто говорить; особливий стилістичний прийом, що дає авторові змогу глибоко розкривати внутрішні почуття героїв.

Незакінчене речення — структура, в якій не виражені ознаки внутрішньої структурної організації і комунікативно-інформативної завершеності.

Неповне речення — речення, в якому одна з ланок його будови не вимовляється, однак фіксується свідомістю.

Непоширене речення — речення, в якому наявні лише головні члени.

Непряма мова — чужа мова, уведена в авторський текст як мова автора.

Нечленоване речення (слово-речення) — структурно нечленована синтаксична одиниця, що виражається частками, модальними словами, вигуками.

Обставина — другорядний член речення, що характеризує дію, процес, стан, ознаку чи вказує на умови, за яких вони відбуваються.

Однорідні члени речення — члени речення, що перебувають в однакових синтаксичних відношеннях з одним із членів речення і поєднуються між собою сурядним зв'язком.

Односкладне безособове речення — речення, головний член якого називає дію чи стан, незалежні від активного діяча.

Односкладне інфінітивне речення — речення, головний член якого виражений синтаксично незалежним інфінітивом.

Односкладне неозначено-особове речення — речення, головний член якого виражений дієсловом третьої особи множини теперішнього чи майбутнього часу або ж формою множини минулого часу і називає дію, здійснювану неозначеними особами.

Односкладне номінативне речення — речення, головний член якого виражений іменником у формі називного відмінка.

Односкладне означено-особове речення — речення, головний член якого виражений дієсловом дійсного способу першої або другої особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часу, а також наказового способу і вказує особовим закінченням на означену особу.

Односкладне речення — речення з одним наявним головним членом, що не потребує поповнення другим головним членом.

Односкладне узагальнено-особове речення — речення, головний член якого виражений дієсловом другої особи теперішнього чи майбутнього часу (рідше — іншими особовими формами) і вказує на узагальнену особу.

Означення — другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета і синтаксично залежить від іменника.

Окличне речення — розповідне, питальне, спонукальне або оптативне (бажальне) речення, вимовлене з підсиленою, напруженою інтонацією.

Парадигма (грец. *paradeigma* — приклад, зразок) речення — система форм структурної схеми речення, у якій вихідною формою є ядерне речення, а похідними — його трансформації.

Парцеляція (франц. *parcelle* — частинка) — спосіб мовленнєвого оформлення синтаксичної структури (речення) кількома комунікативними одиницями (фразами).

Пасивні конструкції — речення, в яких суб'єкт дії, виражений формою орудного відмінка, виконує синтаксичну роль додатка, а об'єкт дії, виражений формою називного відмінка, виступає підметом. П. к. є похідними від активних, компонентами дериваційної парадигми, напр.: Робітники будують будинок- Будинок будується робітниками.

Період (грец. *periodos* — кружний шлях, обертання) — складне, переважно багатоконпонентне, чи просте ускладнене речення, якому властива цілісність теми, повнота й динамізм змісту і яке характеризується чітким поділом на дві частини, поєднувані відповідним синтаксичним зв'язком.

Питальне речення — речення, що містить запитання, яке вимагає відповіді від співрозмовника.

Підмет (лат. *subjectum* — підкладене) — головний член двоскладного речення, який, указуючи на носія ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з іншим головним членом (присудком).

Підрядний зв'язок — синтаксичний зв'язок, що вказує на граматичну залежність одного компонента від іншого в реченні чи словосполученні.

Підрядність — синтаксичний зв'язок, який вказує на граматичне підпорядкування одного компонента іншому в реченні чи словосполученні.

Підтекст — внутрішній зміст висловлювання, що не виражається словами і передається додатковими, стилістичними значеннями мовних одиниць, їхньою конотацією.

Повне речення — речення, в якому наявні всі необхідні члени речення.

Порядок слів — властиве даній мові розташування слів у реченні, зумовлене змістом і граматичною будовою самого речення.

Поширене речення — речення, в якому, крім головних, наявні другорядні члени.

Предикат — центральна синтаксема у семантично простому елементарному реченні, що формує його семантико-синтаксичну структуру. За семантикою виділяють П. дії, П. процесу, П. стану, П. якості, локативні П., П. кількості.

Предикативний зв'язок — зв'язок між підметом і присудком, що формує структурну основу простого двоскладного речення.

Предикативність — комплексна синтаксична категорія, що виражає співвіднесеність повідомлення з дійсністю і формує речення як комунікативну одиницю.

Предикатна синтаксема — синтаксема, яка своєю семантико-синтаксичною валентністю зумовлює кількісно-якісний склад субстанціальних синтаксем (що передають значення реальної предметності) і окреслює семантичну структуру простих елементарних речень, в т. ч. і в складі неелементарних конструкцій.

Приєднувальна конструкція — речення, що становить додаткове повідомлення до опорного речення, виділяючись при цьому в окреме самостійне речення.

Прикладка — означення, виражене іменником, узгоджуваним з опорним словом у відмінку.

Прилягання — спосіб підрядного зв'язку, за якого головне слово не вимагає від залежного певних граматичних форм.

Присудок — головний член двоскладного речення, який, указуючи на модально-часову характеристику носія предикативної ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з підметом.

Пропозиція (лат. *propositio* — основне положення) — відображується в реченні подія, ситуація, об'єктивний зміст речення, семантичний інваріант, спільний для всіх членів парадигми речення і похідних від речення конструкцій (словосполучень, зворотів тощо).

Просте семантично елементарне (неускладнене) речення — речення, що складається тільки з одного предиката та однієї чи кількох іменникових синтаксем, зумовлених його семантико-синтаксичною валентністю.

Просте семантично неелементарне (ускладнене) речення — речення, що складається з семантично елементарного простого речення і одного чи кількох вторинних членів речення, утворених з вихідних елементарних простих речень.

Просте формально неускладнене речення — речення з усіма другорядними членами, що не є однорідними або відокремленими.

Просте формально ускладнене речення — речення, у якому наявні однорідні або відокремлені члени речення, а також вставні і вставлені компоненти, звертання.

Пряма мова — дослівно відтворений чужий вислів, у якому збережено його лексичні, синтаксичні та інтонаційні особливості.

Пунктуація (лат. *punctuatio, punctum* — **крапка**) — система правил про вживання на письмі розділових знаків; розділ мовознавчої науки про використання розділових знаків.

Речення — мінімальна комунікативна одиниця, яка оформлена за законами певної мови і є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки.

Розповідне речення — речення, яке містить повідомлення і опис певних явищ і фактів дійсності.

Семантико-синтаксичні відношення — відношення, що відображають стосунки предметів і явищ дійсності, вказують на значеннєві стосунки поєднаних певним синтаксичним зв'язком синтаксичних одиниць.

Семантична структура речення — мовне значення речення, що створюється взаємодією семантики структурної схеми речення і лексичних значень слів, які її заповнюють.

Синтаксема — мінімальна семантико-синтаксична одиниця, що є компонентом семантичної структури речення.

Синтаксис (грец. *syntaxis* — побудова, поєднання, порядок) — розділ граматики, що вивчає систему синтаксичних одиниць і правила їх функціонування.

Синтаксичний зв'язок — формальний зв'язок між компонентами синтаксичної одиниці (словосполучення, простого речення, складного речення), виражений відповідними мовними засобами.

Синтаксичні одиниці — одиниці синтаксичного рівня мови, що виділяються на основі синтаксичних зв'язків і синтаксичних відношень. Серед С. о. виділяють мінімальні, що функціонують як компоненти речення (члени речення), і синтаксичні одиниці-конструкції — речення і словосполучення, у межах яких визначаються мінімальні С. о.

Складне багатоконпонентне (неелементарне, ускладнене, поліпредикативне) речення — речення з трьох і більше предикативних одиниць: складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові. Завжди багатоконпонентними є складні речення з різними видами зв'язку — сурядним і підрядним, сполучниковим і безсполучниковим.

Складне безсполучникове речення — речення, частини якого об'єднуються в єдине структурно-семантичне ціле інтонаційно, без сполучників і сполучних слів. З урахуванням змістових відношень між складовими частинами виділяють речення з однорідними частинами та речення з неоднорідними частинами.

Складне елементарне речення — речення, що складається з двох предикативних одиниць (простих речень).

Складне речення — синтаксична конструкція, що складається з двох і більше предикативних одиниць, пов'язаних відповідним синтаксичним зв'язком, і являє собою семантичну та комунікативну єдність.

Складне синкретичне речення — речення, що поєднує в собі ознаки сурядності і підрядності чи може бути кваліфіковане як конструкція з різними видами підрядності.

Складне синтаксичне ціле (надфразна єдність) — відрізок мовлення з двох і більше речень, об'єднаних спільністю теми в композиційно-синтаксичну конструкцію.

Складнопірядне елементарне речення — речення, в якому частини поєднуються пірядним зв'язком і одна частина синтаксично підпорядкована іншій.

Складнопірядне речення — складне речення, частини якого нерівноправні за змістом та граматично і з'єднані пірядним сполучником чи сполучним словом.

Складнопірядне речення з неоднорідною супірядністю — конструкція, у якій пірядні речення різного типу пояснюють один і той самий член або ж усе головне речення чи пірядні речення будь-яких типів пояснюють різні члени головної частини.

Складнопірядне речення з однорідною супірядністю — конструкція, в якій усі пірядні частини однаково пояснюють головну частину в цілому або якийсь один член головної частини.

Складнопірядне речення з послідовною пірядністю — конструкція, у якій лише перша пірядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне пірядне синтаксично залежить від попереднього.

Складносурядне речення — речення, частини якого поєднуються сурядним зв'язком і є синтаксично рівноправними.

Слова-речення — структурно нечленовані синтаксичні одиниці, що виражаються частками, модальними словами і вигуками.

Словосполучення — синтаксична конструкція, утворена з двох чи більше повнозначних слів, поєднаних пірядним або сурядним зв'язком.

Спонукальне речення — речення, що виражає волевиявлення: наказ, заклик, прохання, вимогу, побажання тощо.

Стверджувальне речення — речення, в якому стверджується те, що висловлюється про предмет мовлення (думки).

Структурна схема речення — синтаксичний зразок, що має свою формальну організацію, за якою може бути побудоване речення.

Судження — головна одиниця мислення, що складається із суб'єкта, предиката і зв'язки, виражається реченням і буває стверджувальним або заперечним.

Супірядність — формально-синтаксичні відношення між двома або кількома другорядними членами речення чи компонентами складного словосполучення, а також між пірядними реченнями в межах складнопірядного, що підпорядковуються тому самому головному реченню.

Сурядний зв'язок — синтаксичний зв'язок, що поєднує граматично рівноправні компоненти в словосполученні, простому та складному реченні.

Сурядність — синтаксичний зв'язок між граматично рівноправними компонентами — членами простого або частинами складного речення.

Текст (лат. *textum* — зв'язок, поєднання, тканина) — об'єднаний за змістом і граматично писемний чи усний мовленнєвий масив, основними властивостями якого є зв'язність і цілісність.

Транспозиція (середньолат. *transpositio* — перестановка, від лат. *transponere* — переставляти) — використання однієї мовної форми у функції іншої, напр.: перехід слів з однієї частини мови в іншу (субстантивізація, ад'єктивізація, вербалізація, адвербіалізація, прономіналізація), функціонування одного часу в значенні іншого, використання розповідних речень у значенні спонукальних тощо.

Узагальнювальне слово — слово, що вживається при однорідних членах речення, виражає загальне значення і є родовим поняттям до них як видових понять.

Узгодження — спосіб підрядного зв'язку, за якого форми залежного компонента зумовлюються граматичними формами головного слова.

Цитата (лат. *citare* — приводити, викликати, проголошувати) — дослівний уривок з якогось твору, що наводиться іншим автором для підтвердження чи пояснення своєї думки.

Член речення — мінімальна синтаксична одиниця, що виконує в реченні формально-синтаксичні функції і виражається повнозначними словами або сполуками слів. Виділяють головні (підмет і присудок) і другорядні Ч. р. (додаток, означення, обставина).

Чужа мова — уведена до авторської мови чи тексту мова іншої особи. Вона може мати характер прямої цитації (пряма мова), а також оформлятися як непряма чи невластне-пряма мова.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС ДИСЦИПЛІНИ

2 півріччя

Лекція № 1

Тема: Складне безсполучникове речення

(2 години)

План

1. Проблема статусу складних безсполучникових речень. Ознаки безсполучникового складного речення.
2. Поняття про складні безсполучникові елементарні речення. Основні різновиди БЕЛ.
3. Складні безсполучникові багатокомпонентні речення та їх типи.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. — К.: Наук. думка, 1972. — С.409-428.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. — К.: Либідь, 1993. — С.256-301.
3. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. — Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1980. — 151 с.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. — К.: Либідь,

1997. – С.342-349.

5. Слинко І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.628-654.

6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.90-100.

7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.343-356.

8. Ширяев Е.Н. Основы системного описания бессоюзных сложных предложений // Вопросы языкознания. – 1984. – № 1. – С.53-57.

9. Коцура Т. Стилiстична роль безсполучникових складних речень // Українська мова та література. – 2006. – Вересень (№ 35/36). – С.38-39.

10. Безсполучникові складні речення у стилях мови // Культура слова. – К., 1982. – Вип. 23 – С. 77-80.

11. Омельчук С. Безсполучникове складне речення: формування стилістичних умінь і навичок // Дивослово. – 2000. – № 11. – С. 27-30.

Дискусійні питання:

1. Які особливості складних безсполучникових речень?
2. Чому безсполучникові конструкції розглядали і деколи розглядають нині як складносурядні чи складнопідрядні безсполучникові складні речення?
3. У чому специфіка складних безсполучникових речень з однорідними частинами та з неоднорідними частинами?
4. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні відношення, наявні в складних безсполучникових реченнях з однорідними частинами.
5. Які семантико-синтаксичні відношення наявні в складних безсполучникових реченнях з неоднорідними частинами?
6. Опишіть різновиди складних неелементарних безсполучникових речень.

Лекція № 2

Тема: Складні речення з різними видами зв'язку

(2 години)

План

1. Статус складних сполучникових речень із сурядним і підрядним зв'язками. Класифікація цих структур.
2. Складні речення із сурядністю і підрядністю. Синтаксичні засоби зв'язку між частинами і компонентами цих речень.
3. Різновиди речень із сурядністю і підрядністю:
 - 1) речення з сурядністю і звичайною підрядністю;
 - 2) речення з сурядністю і однорідною супідрядністю;
 - 3) речення з сурядністю і з підрядністю та сурядністю;
 - 4) речення з сурядністю і неоднорідною супідрядністю;
 - 5) речення з сурядністю і подвійною супідрядністю;
 - 6) речення з сурядністю і послідовною підрядністю;

- 7) речення з сурядністю, однорідною супідрядністю і послідовною підрядністю;
 - 8) речення із сурядністю, неоднорідною супідрядністю і послідовною підрядністю;
 - 9) речення із сурядністю, подвійною супідрядністю і послідовною підрядністю.
4. Складні речення з підрядністю і сурядністю.
 5. Загальне поняття про складне сполучниково-безсполучникове речення.
 6. Конструкції з сурядністю і безсполучниковістю та їх різновиди.
 7. Конструкції з підрядністю і безсполучниковістю. Типологія різновидів.
 8. Конструкції з сурядністю, підрядністю й безсполучниковістю та їх основні різновиди.

Література

1. Бевзенко С.П. Структура складного речення в українській мові. – К., 1987.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К., 1993.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк, 2001.
4. Кучеренко І.К. Складні речення з сурядністю і підрядністю // УМЛШ. – 1973. – № 11.
5. Пархонюк Л.М. Складне речення в українській мові. – Тернопіль, 1998.
6. Шульжук К.Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові. – К., 1986.
7. Шульжук К.Ф. Складні сполучниково-безсполучникові речення // УМЛШ. – 1979. – № 5.
8. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.

Дискусійні питання:

1. Які конструкції характеризуються як складні речення з різними видами зв'язку? З'ясуйте погляди мовознавців на статус цих структур.
2. У чому виявляється багатомірність структури складних конструкцій із сурядним і підрядним зв'язком?
3. За якою ознакою розрізняються складні речення з сурядністю і підрядністю та з підрядністю і сурядністю?
4. Охарактеризуйте основні різновиди складних конструкцій з сурядністю і підрядністю. Чому дана модель є найбільш об'ємною серед усіх моделей складних багатокomпонентних речень?
5. Які специфічні особливості складних речень з підрядністю і сурядністю? Охарактеризуйте різновиди цих конструкцій.
6. Які складні багатокomпонентні речення є сполучниково-безсполучниковими? Перерахуйте основні типи таких утворень.
7. У чому специфіка конструкцій з сурядністю і безсполучниковістю?
8. Охарактеризуйте конструкції з підрядністю і безсполучниковістю.
9. Проаналізуйте конструкції із підрядністю. Сурядністю і безсполучниковістю.

Лекція № 3

Тема: Період як синтаксична структура. Текст. Складне синтаксичне ціле (2 години)

План

1. Період як особлива форма організації речень.
2. Семантико-синтаксичні відношення між частинами періоду.
3. Сутність тексту і його особливості.
4. Складне синтаксичне ціле як компонент тексту.
5. Засоби зв'язку компонентів складного синтаксичного цілого.
6. Структурні типи складних синтаксичних цілих.

Література

1. Бевзенко С.П. Структура складного речення в українській мові. – К., 1987.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К., 1993.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк, 2001.
4. Пархонюк Л.М. Складне речення в українській мові. – Тернопіль, 1998.
5. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення і об'єднання речень // Лінгвістичні студії: Зб.наук.праць. – Донецьк, 1997. – Вип. 3.
7. Чередниченко І.Г. Період як синтаксична конструкція в сучасній українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1957. – № 2. – С.29-35.
8. Новичкова Р.М. Про однофразові тексти // Мовознавство. – 1981. – № 3.
9. Пархонюк Л.М. Складне речення в українській мові. – Тернопіль, 1998.
10. Храпченко Н.Б. Текст и его свойства // Вопр.языкознания. – 1985. – № 2.

Дискусійні питання:

1. Що являє собою період як синтаксична структура?
2. Які особливості побудови періоду?
3. У чому полягає сутність тексту?
4. З'ясуйте погляди учених на текст.
5. У чому виявляється зв'язок тексту з реченням?
6. Як поєднуються речення у складному синтаксичному цілому?
7. Охарактеризуйте засоби зв'язку компонентів у складному синтаксичному цілому.
8. З'ясуйте особливості складних синтаксичних цілих з ланцюжковим (послідовним) і паралельним зв'язком компонентів

Лекція № 4

Тема: Конструкції з чужим мовленням

(2 години)

План

1. Конструкції з прямою мовою.
2. Непряма мова та її оформлення.

3. Цитата як особливий різновид чужого мовлення.

Література

1. Каранська М.У. Сучасна українська літературна мова – К.: НМК ВО, 1992. – С.367-382.

2. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.428-430.

3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.365-370.

4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.393-397.

5. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.

6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.364-370.

7. Вавринюк Т. Невласне пряма мова як засіб суб’єктивізації тексту // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 45-47.

8. Рінберг В.Л. Конструкції прямої мови в системі складних структур // Мовознавство. – 1980. – № 23. – С.17-25.

9. Бондаренко О. Слова автора при прямій мові як визначник адресанта та складник інфраструктури речення // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – 2006. – №6. – С.253-264.

10. Дзюбишина Н.Я. Про деякі випадки вживання лапок // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 2. – С. 66-67.

Дискусійні питання:

1. Які існують погляди у мовознавстві на конструкції з чужим мовленням?
2. З’ясуйте особливості прямої мови, непрямої мови, невласне прямої мови.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

2 півріччя

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Тема: Складне безсполучникове речення

(2 години)

План

1. Диференційні ознаки безсполучникових складних речень, проблема їх граматичного статусу.
2. Формально-синтаксична та семантико-синтаксична структура безсполучникового складного речення.
3. Основні типи безсполучникових складних речень. Різновиди змістових відношень між предикативними частинами безсполучникових складних речень.
4. Безсполучникові складні речення відкритої та закритої структури.
5. Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні.
6. Багатокomпонентні безсполучникові складні речення.

Студент повинен знати: визначення безсполучникового складного речення, вирізняти диференційні ознаки безсполучникових складних речень.

Студент повинен уміти: вирізняти безсполучникові складні речення у тексті, аналізувати їх з урахуванням синтаксичної будови.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.409-428.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.256-301.
3. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1980. – 151 с.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.342-349.
5. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.628-654.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.90-100.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.343-356.
8. Ширяев Е.Н. Основы системного описания бессоюзных сложных предложений // Вопросы языкознания. – 1984. – № 1. – С.53-57.
9. Коцура Т. Стилiстична роль безсполучникових складних речень // Українська мова та література. – 2006. – Вересень (№ 35/36). – С.38-39.
10. Безсполучникові складні речення у стилях мови // Культура слова. – К., 1982. – Вип. 23 – С. 77-80.

Завдання й запитання:

1. Виконати впр. № 544, 545, 546, 547, 548.
2. Укласти тези монографії: Дорошенко С. І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків, 1980.
3. Дати відповіді на питання:
 - Чому БСК розглядали як складнопiряднi чи складносуряднi безсполучникові речення?
 - У чому специфіка СБР з однорiдними частинами та з неоднорiдними частинами?
 - Яка роль iнтонaцiї в організації безсполучникового складного речення?
 - Вкажіть місце безсполучникових конструкцій у системі складних речень.
 - Охарактеризуйте систему роздiлових знаків у безсполучникових конструкціях. Яким змістовим відношенням між предикативними частинами вони відповідають?
 - Які Ви знаєте сучасні погляди вчених на граматичний статус і класифікацію безсполучникових конструкцій?

4. Виконати синтаксичний аналіз 5 складних безсполучникових багатокomпонентних речень із творів художньої літератури (на вибір).
5. Підготувати самостійну роботу № 1.

**Вправи виконуються за підручником: Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: Зб.вправ: Навч.посібник / М.Я.Плющ, О.І.Леута, Н.П.Гальона. – К.: Вища шк., 2003. – 287 с.*

Практичне заняття № 2

**Тема: Складні речення з різними видами зв'язку
(2 години)**

План

1. Класифікація складних сполучникових речень із сурядним і підрядним зв'язками.
2. Складні речення із сурядністю і підрядністю. Синтаксичні засоби зв'язку між частинами і компонентами цих речень.
3. Різновиди речень із сурядністю і підрядністю та їх особливості:
4. Складні речення з підрядністю і сурядністю. Їх структурно-семантичні ознаки.
5. Структурно-семантичні особливості сполучниково-безсполучникових речень.
6. Конструкції з сурядністю і безсполучниковістю та їх різновиди.
7. Конструкції з підрядністю і безсполучниковістю та їх типи.
8. Конструкції із сурядністю, підрядністю і безсполучниковістю та їх різновиди.

Студент повинен знати: особливості розмежування багатокomпонентного складного речення як комбінації мінімальних конструкцій, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти багатокomпонентне складне речення, визначати його типи, характеризувати класи багатокomпонентних складних речень.

Література

1. Бевзенко С.П. Структура складного речення в українській мові. – К., 1987.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К., 1993.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк, 2001.
4. Кучеренко І.К. Складні речення з сурядністю і підрядністю // УМЛШ. – 1973. – № 11.
5. Пархонюк Л.М. Складне речення в українській мові. – Тернопіль, 1998.
6. Шульжук К.Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові. – К., 1986. – 260 с.
7. Шульжук К.Ф. Мовленнєва реалізація моделей складних багатокomпонентних речень // Мовознавство. – 1991. – № 3. – С. 49-52.
8. Шульжук К.Ф. Складні речення з різними видами зв'язку // Укр. мова і

- літ. в шк. – 1987. – № 7. – С.39-45.
9. Шульжук К.Ф. Семантична структура складного багатокомпонентного речення // Мовознавство. – 1987. – №6. – С.32-38.
 10. Шульжук К.Ф. Складні сполучниково-безсполучникові речення // УМЛШ. – 1979. – № 5.
 11. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.

Завдання й запитання:

1. Виконати вправу № 549.
2. Виписати із вправи № 550 складні речення з різними видами сполучникового зв'язку, накреслити їх структурні схеми й пояснити розділові знаки.
3. Законспектувати статтю: Кучеренко І.К. Складні речення з сурядністю і підрядністю // УМЛШ. – 1973. – № 11.
4. Дати відповіді на питання:
 - Які існують погляди мовознавців на статус і природу складних сполучникових речень з різними видами зв'язку?
 - За якою ознакою розрізняються складні речення з сурядністю і підрядністю та з підрядністю і сурядністю?
5. Підготувати самостійну роботу № 2.
6. Виписати із вправи № 552 речення із безсполучниково-сполучниковим зв'язком. Накресліть їх структурні схеми. Проаналізуйте засоби вираження смислових відношень.
7. Законспектувати статтю: Шульжук К.Ф. Складні сполучниково-безсполучникові речення // УМЛШ. – 1979. – № 5.
8. Виписати із текстів художньої літератури 5 речень і виконати їх повний синтаксичний аналіз.
9. Підготувати самостійну роботу № 3.

Практичне заняття № 3

Тема: Період як синтаксична структура. Текст. Складне синтаксичне ціле

(2 години)

План

1. Період як особлива форма організації речення.
2. Функціонально-стилістичні особливості періодів.
3. Семантико-граматичні ознаки періодів.
4. Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами.
5. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів.
6. Одиниці тексту. Зв'язок тексту з реченням.
7. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.
8. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому.

9. Структурні типи складних синтаксичних цілих.

10. Монологічне та діалогічне мовлення як форми усного і пи-семного тексту.

Студент повинен знати: визначення періоду, його функціонально-стилістичні особливості й семантико-граматичні ознаки. особливості тексту як компоненту мовленнєвої комунікації, його тлумачення лінгвістами; особливості структурних компонентів тексту, засоби зв'язку частин тексту.

Студент повинен уміти: вирізняти періоди в тексті, аналізувати їх з урахуванням синтаксичної будови. вирізняти основні функції тексту, категорії тексту, вміти членувати текстові величини.

Література

1. Бевзенко С.П. Структура складного речення в українській мові. – К., 1987.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К., 1993.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк, 2001.
4. Пархонюк Л.М. Складне речення в українській мові. – Тернопіль, 1998.
5. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення і об'єднання речень // Лінгвістичні студії: Зб.наук.праць. – Донецьк, 1997. – Вип. 3.
7. Чередниченко І.Г. Період як синтаксична конструкція в сучасній українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1957. – № 2. – С.29-35.
8. Сучасна українська літературна мова: Стилістика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С.5-54.
9. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. – К.: Рад. шк., 1986. – С.5-75.
10. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
11. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.397-402.
12. Адмони В.Г. Грамматика и текст // Вопр. языкознания. – 1985. – № 2. – С.23-29.
13. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. – М., 1983. – 253 с.
14. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.371-376.
11. Білодід І.К. Надфразні єдності як елемент тексту в функціональних стилях літературної мови // Мовознавство. – 1979. – №2. – С.14-23.
12. Сиротиніна В.О. Системні зв'язки слів у художньому тексті // Мовознавство. – 1979. – №3. – С.52-60.
14. Храпченко Н.Б. Текст и его свойства // Вопр. языкознания. – 1985. – № 2.
16. Марич С.М. Складне синтаксичне утворення в системі синтаксису

української мови // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – № 6. – С.223-230.

17. Пономарьова Л. Текстотвірний потенціал складного речення // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту: Зб. наук. праць. – Донецьк, 2004. – С.70-75.

Завдання й запитання:

1. Навести приклади 3 періодів різного типу з художньої літератури, виконати повний синтаксичний аналіз 1 періоду.
2. Дати відповіді на питання:
 - Які особливості побудови періоду?
 - Які існують семантико-синтаксичні відношення між частинами періоду?
 - Чому періоди часто вживають митці художнього слова?
 - Які синтаксичні та стилістичні функції періоду?
3. Підготувати самостійну роботу № 4.

4. Законспектувати статті:

- Новичкова Р.М. Про однофразові тексти // Мовознавство. – 1981. – № 3.

- Білодід І.К. Надфразні єдності як елемент тексту в функціональних стилях літературної мови // Мовознавство. – 1979. – №2. – С.14-23.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз речень:

I. Киянам я співчував, пам'ятаючи, як тяжко було мені колись їхати з села, де лишалася мама, товариші, весь мій улюблений світ; решта викликала посмішку, бо видно ж: людина хвора, вражена пошестю, їй хочеться того, що хочуть всі, і, якщо вона не матиме того, що мають усі, життя її пропаде (Г.Тютюнник).

II. Скрізь, де з'являвся князь, приєднувалися до нього кінецькі старости з тисяцькими й сотниками; якщо Ярослав хотів що-небудь спитати з робочих людей, наперед нього миттю вискакував староста або тисяцький і випереджав князя у його намірах, Коснятин непомітно всміхався під пишним руським усом, а Ярослав ще більше темнів лицем, супився, але не мовив нічого, повертав коня, їхав далі (П.Загребельний).

3. Дати відповіді на питання:

- Чому ССЦ називають надфазною єдністю? Які зв'язки є міжфазовими?
- Чому рівень тексту вважають найвищим ярусом синтаксису і всієї мовної системи?
- У чому виявляється зв'язок тексту з реченням?
- Як поєднуються речення у складному синтаксичному цілому?

Практичне заняття № 4

Тема: Конструкції з чужим мовленням

(2 години)

План

1. Способи передачі чужого мовлення.
2. Конструкції з прямою мовою та їх синтаксичний статус.
3. Діалог і полілог як окремі форми передавання прямої мови.

4. Непряма мова. Оформлення чужої мови як непрямої.
5. Особливості невласне прямої мови. Напівпряма мова.
6. Цитата як різновид чужого мовлення.

Студент повинен знати: структурно-семантичні ознаки прямої мови, способи заміни прямої мови непрямою, особливості вживання невласне-прямої мови в художньому стилі.

Студент повинен уміти: правильно вживати розділові знаки при прямій, непрямої та невласне-прямої мові.

Література

1. Каранська М.У. Сучасна українська літературна мова – К.: НМК ВО, 1992. – С.367-382.
2. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.428-430.
3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.365-370.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.393-397.
5. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.364-370.
7. Вавринюк Т. Невласне пряма мова як засіб суб’єктивізації тексту // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 45-47.
8. Рінберг В.Л. Конструкції прямої мови в системі складних структур // Мовознавство. – 1980. – № 23. – С.17-25.
9. Бондаренко О. Слова автора при прямій мові як визначник адресанта та складник інфраструктури речення // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – 2006. – №6. – С.253-264.
10. Дзюбишина Н.Я. Про деякі випадки вживання лапок // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 2. – С. 66-67.

Завдання й запитання:

1. Виконати впр.№№ 554, 556, 597.
2. Підготувати повідомлення про вивчення теми у школі й виконати 1 вправу на вибір зі шкільного підручника.
3. Законспектувати: Тишківська Н. Деякі нерозв’язані питання пунктуації // Українська мова та література. – 2006. – №46. – С.4-6.
4. Підготувати самостійну роботу № 5.

Практичні заняття № 5

Тема: Основи української пунктуації

(2 години)

План

1. Пунктуація і синтаксична система мови.
2. Основні етапи розвитку української пунктуації.
3. Теоретичні принципи сучасної української пунктуації.
4. Вплив структури речення та інтонації на пунктуацію.

5. Система розділових знаків та їхні основні функції.
6. Огляд уживання розділових знаків у простому та складному реченнях.
7. Особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення.

Студент повинен знати: основні етапи розвитку української пунктуації, теоретичні принципи сучасної української пунктуації, вплив структури речення та інтонації на пунктуацію, систему розділових знаків та їхні основні функції.

Студент повинен уміти: правильно вживати розділові знаки у простому та складному реченнях, при засобах передачі чужого мовлення.

Література

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.403-405.
2. Сергієнко В. Двокрапка й тире в безсполучникових складних реченнях // Дивослово. – 2003. – № 12. – С. 39-40.
3. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієн-тирів для самостійного вивчення. – Харків, 1992. – С.25-90.
4. Український правопис. – К.: Наук. думка, 1994. – С.126-155.
5. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.377-387.

Запитання й завдання:

1. Дати відповіді на питання:
 1. Яке значення пунктуації?
 2. Як формувалася українська пунктуація?
 3. З'ясуйте специфіку синтаксичного (структурного), смислового та інтонаційного принципів.
 4. Охарактеризуйте роздільні і видільні розділові знаки.
 5. Які основні функції розділових знаків?
 6. З'ясуйте особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення.
2. Підготуватися до написання диктанта (пунктуація складного речення).
3. Підготувати самостійну роботу № 6.

ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ

Лабораторна робота № 1

Тема: Складне речення з різними видами зв'язку

(2 години)

Завдання:

Виписати з творів українських письменників 20 століття 5 складних багатокomпонентних речень з різними видами зв'язку й виконати їх повний синтаксичний аналіз.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА (40 ГОДИН)

Самостійна робота № 1

Тема: Складне безсполучникове речення

(5 годин)

Завдання:

1. Опрацювати джерела, склавши стислий конспект:

1. Беляєва Т. Семантичне наповнення і сфера використання безсполучникових складних речень з транспонованим імперативом // Філологічні студії.– Луцьк, 2000. – № 1. – С. 22-28.

2. Тележкіна О. Речення обґрунтування як вид безсполучникових складних речень // Філологічні студії. – Луцьк, 2000. – № 1.

3. Степун О.Л. Специфіка безсполучникових складних речень із значенням зіставлення // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. пр. – Х., 1992. – Вип. 2. – С. 103-106.

4. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові речення як окремий тип складних конструкцій // Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 47-50.

Самостійна робота № 2

Тема: Складне сполучникове речення з різними видами зв'язку

(5 годин)

Завдання:

1. Написати твір-роздум на 1 із запропонованих тем, використовуючи ССР з різними видами сполучникового зв'язку.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз 2 таких речень з твору.

Запропонована тематика:

-Почуття патріотизму;

-Пізнай самого себе;

-Сила слова;

-Мова і нація;

-Слово про благодійність;

-Сльози природи.

Самостійна робота № 3

Тема: Складне сполучниково-безсполучникове речення

(5 годин)

Завдання:

1. Опрацювати джерела, склавши стислий конспект:

1. Шульжук К.Ф. Складні речення з різними видами зв'язку // Укр. мова і літ. в шк. – 1987. – № 7. – С.39-45.

2. Шульжук К.Ф. Семантична структура складного багатоконпонентного речення //Мовознавство. – 1987. – №6. – С.32-38.

3. Шульжук К.Ф. Мовленнєва реалізація моделей складних багатоконпонентних речень //Мовознавство. – 1991. – №3. – С.12-19.

Самостійна робота № 4

**Тема: Період. Текст. Складне синтаксичне ціле
(10 годин)**

Завдання:

1. Укласти бібліографію до теми самостійної роботи.
2. Підготувати повідомлення про вивчення таких конструкцій в школі.
3. Дібрати невеликий текст, визначити його структурні компоненти, засоби зв'язку речень та структурні типи складних синтаксичних цілих у ньому.

Самостійна робота № 5

**Тема: Конструкції з чужим мовленням
(5 годин)**

Завдання:

1. Опрацювати джерела, склавши стислий конспект:
 - Вавринюк Т. Невласне пряма мова як засіб суб'єктивізації тексту // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 45-47.
 - Рінберг В.Л. Конструкції прямої мови в системі складних структур // Мовознавство. – 1980. – № 23. – С.17-25.
 - Бондаренко О. Слова автора при прямій мові як визначник адресанта та складник інфраструктури речення // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – 2006. – №6. – С.253-264.

Самостійна робота № 6

**Тема: Основи української пунктуації
(10 годин)**

Завдання:

1. Дібрати уривок з художнього або публіцистичного стилів мови (до 5 сторінок). Проаналізувати систему розділових знаків, їх функції та правила вживання.
2. Законспектувати основні правила вживання розділових знаків у простому та складному реченнях, дібрати з художніх текстів по 1–2 приклади до кожного правила.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ (ПОВІДОМЛЕНЬ)

1. Історія та сучасний стан учення про складне речення.
2. Визначення і класифікації складнопідрядних речень в історії синтаксичної науки.
3. Будова складнопідрядних речень.
4. Складнопідрядні присубстантивно-означальні речення.
5. Складнопідрядні предметно-ототожнені та якісно-ототожнені речення.
6. Складнопідрядні просторово-ототожнені речення.
7. Складнопідрядні речення з якісно-кількісним значенням.
8. Складнопідрядні з'ясувальні речення.
9. Складнопідрядні речення розчленованого типу: загальна характеристика.

10. Складнопідрядні речення часу.
11. Складнопідрядні умовні речення.
12. Складнопідрядні речення причини.
13. Складнопідрядні допустові речення.
14. Складнопідрядні речення мети і наслідку.
15. Складнопідрядні порівняльні та зіставлявальні речення.
16. Складнопідрядні компаративні та відносно-репродуктивні речення.
17. Історія та сучасний стан вчення про складносурядні речення.
18. Складносурядні речення з єднальним значенням.
19. Складносурядні речення із зіставно-протиставним значенням.
20. Складносурядні речення з розділовим, пояснювальним і градаційним значеннями.
21. Складні безсполучникові комунікати, основні підходи до їх граматичного статусу і класифікації у вітчизняній науці.
22. Складні безсполучникові комунікати із значенням перелічення, зіставлення і протиставлення.
23. Складні безсполучникові комунікати з умовним, допустовим і часовим значеннями.
24. Складні безсполучникові комунікати з одnobічним відношенням частин.
25. Формально-граматична, семантико-синтаксична і комунікативна організація складного речення.
26. Стилiстичні функції безсполучникових складних речень у художньому творі.
27. Синтаксичні та стилістичні особливості багатокomпонентних складних речень і періоду в художньому творі.
28. Стилiстичні навантаження сполучних засобів складносурядних і складнопідрядних речень в художньому творі.
29. Стилiстична роль невлаcне-прямої мови в художньому творі.
30. Текст як об'єкт лінгвістичних досліджень.
31. Синтаксис тексту.
32. Монологічне та діалогічне мовлення як форми усного і писемного тексту.
33. Історія та сучасний стан української пунктуації.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Складне речення як одиниця синтаксису.
2. Визначальні формально-граматичні, семантико-синтаксичні та комунікативні ознаки складного речення.
3. Засоби зв'язку частин складного речення (сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин та ін.).
4. Принципи класифікації складних речень у традиційній і сучасній функціональній граматиці.
5. Загальна характеристика основних типів складних речень.

6. Поняття про складносурядне речення, його основні ознаки.
7. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення.
8. Семантико-синтаксичні відношення між частинами складносурядного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень.
9. Складносурядні речення відкритої та закритої структур.
10. Поняття про складнопідрядне речення, історія його вивчення. Синтаксичне значення понять —головна частина та —підрядна частина, засоби їх зв'язку.
11. Принципи класифікації складнопідрядних речень в історії синтаксичної науки. Сучасна функціональна класифікація складнопідрядних речень в українській граматиці.
12. Лінгвістичні ознаки розмежування складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур.
13. Характеристика основних типів складнопідрядних речень: а) складнопідрядне речення з підрядним означальним; б) складнопідрядне речення займенниково-співвідносного типу; в) складнопідрядне речення з підрядним з'ясувальним; г) складнопідрядні речення з підрядними обставинними частинами; д) складнопідрядні речення з підрядними супровідними як перехідний тип речення.
14. Функціональне співвідношення другорядних членів речення та підрядних частин складнопідрядних речень.
15. Поняття про безсполучникове складне речення. Засоби синтаксичного зв'язку в ньому. Роль інтонації.
16. Питання про семантико-синтаксичні співвідношення між безсполучниковими, складносурядними та складнопідрядними реченнями.
17. Семантико-синтаксичні відношення між частинами безсполучникових складних речень.
18. Структурно-семантичні типи безсполучникових складних речень: а) безсполучникові речення з однотипними частинами; б) безсполучникові речення з різнотипними частинами.
19. Сучасні погляди вчених на граматичний статус і класифікацію безсполучникових складних речень.
20. Поняття про ускладнене складне речення. Типи багатокомпонентних складних речень.
21. Характеристика багатокомпонентних складносурядних речень.
22. Характеристика багатокомпонентних безсполучникових конструкцій.
23. Складнопідрядні багатокомпонентні речення, їх різновиди. Однорідна, неоднорідна та послідовна підрядність.
24. Складні багатокомпонентні речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим).
25. Період як багатокомпонентна синтаксична структура. Стилїстична роль періоду.

26. Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів.

27. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.

28. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому. Структурні типи складних синтаксичних цілих.

29. Пунктуація і синтаксична система мови. Огляд уживання розділових знаків у простому та складному реченнях.

30. Формально-синтаксична організація складного речення. Поняття про структурну схему речення

ЗАВДАННЯ ДО ЗАЛІКУ

для студентів 4 курсу ЗФН

Тема: Складносурядне речення. Складнопідрядне речення.

Складне речення з сурядним і підрядним зв'язком

Варіант 1

1. Охарактеризувати складне речення як синтаксичну одиницю.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Розітнулося в гущині голосне щебетання й полинуло високо туди, де небо міниться, / де небо грає всякими барвами /...

М.Коцюбинський

Варіант 2

1. Подати короткі відомості з історії дослідження складного речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Мандрівник, можливо, поспішав, тому / його так дратувала повільність тварин /, але українець, який звик до розміреного життя, цінував у волах насамперед їхню витривалість і невибагливість у харчуванні...

В.Супруненко

Варіант 3

1. Охарактеризувати засоби зв'язку частин складного речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
За тиждень він наблукався Прохорівкою, намилувався красою краєвидів, / що відкривалися йому згори /, перезнайомився з місцевим людом, враз відчув, що мусить якнайшвидше їхати в своє село Кирилівку, де він не був аж чотирнадцять років, де ждуть його.

В.Шевчук

Варіант 4

1. Охарактеризувати формально-синтаксичну структуру складного речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Ніхто сторонній сюди не має права заходити, а / вона ненароком забрела і збагнула тепер /, що пропала, що нічим їй не виправдатись....

О.Гончар

Варіант 5

1. Пояснити зв'язок семантико-синтаксичної структури складного речення з формально-синтаксичною.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Український народ глибоко шанує волю інших народів /, бо добре знає, що таке пригноблення і безправність.

О.Корнійчук

Варіант 6

1. Охарактеризувати особливості комунікативної організації складного речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Подій пережив я багато /, та серце
жагуче і вірне зберіг, щоб чесно
сьогодні ступить на поріг старої
батьківської хати.

М.Марфієвич

Варіант 7

1. Охарактеризувати погляди мовознавців на складне речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Війну дуже добре пам'ятаємо ми, люди старшого віку /, ті, кому довелося винести її тягар на своїх плечах, кому судилося долею на важких фронтах виборювати мир і майбутні весни.

Ю.Збанацький

Варіант 8

1. Охарактеризувати класифікації складних речень.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Мрії про професійну музичну освіту довелося пригасити /, коли після закінчення Чернігівської семінарії Тичина, щоб не йти в попи, змушений був вступити до Київського комерційного інституту.

Р.Іванченко

Варіант 9

1. Охарактеризувати погляди мовознавців щодо природи й статусу складносурядних речень.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
І темними вулицями, де менше горіло, / поніс Гонта дітей своїх /, щоб ніхто не бачив, де він синів поховає і як Гонта плаче.

Т.Шевченко

Варіант 10

1. Описати особливості складносурядних речень відкритої і закритої структур.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Не можу я спокійно на осінній ліс дивитися і в негоду, коли на стоси уже пожовклого листя падають великі в'їдливі дощі, але ще більше говорить він мені в такі години, / коли лежить над тобою бірюза чистого неба /....

М.Хвильовий

Варіант 11

1. Охарактеризувати складносурядні речення з єднальними сполучниками.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Справжня гармонія волі й любові досягається в тих сім'ях, де в морально-етичних і духовно-психологічних взаєминах володарем є мати, де світло розуму, мудрості, / що дивує дітей повсякденними відкриттями людської краси /, випромінюється матір'ю...

В.Сухомлинський

Варіант 12

1. Описати ознаки складносурядного речення й перерахувати типи ССР.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Повний місяць стояв над степом і через нього перепливали легкі хмаринки, і здавалося мені, що / місяць котився морем, занурюючись у шумовиння /.

Ю.Яновський

Варіант 13

1. Описати особливості зіставно-протиставних складносурядних речень.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

/ Золота порохівниця місяця, вистромившись із-за могил, порошила трави голубим пилом /, і здавалось козакові, що там, у степу, ворухиться щось...

Г.Тютюнник

Варіант 14

1. Охарактеризувати складносурядні речення з розділовими сполучниками.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Сонце встало таке веселе, що / сміялись вікна, стіни і навіть постіль /, де спав Аркадій Петрович.

М.Коцюбинський

Варіант 15

1. Дати характеристику складносурядних речень із градаційними сполучниками.

2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Мушка притулилася під саму стіну, де невеличкий карниз хоч трохи захищав її від води, і серце Мушки стискається од болю, бо / Свиридон стогнав все частіше, голосніше /.

Ю.Яновський

Варіант 16

1. Охарактеризувати погляди учених на складнопідрядне речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Рушник – символ життєвої дороги /, тому ним прикрашалося найпочесніше місце в хаті, де висіла ікона.

Крутенко Н.

Варіант 17

1. Охарактеризувати структурні особливості складнопідрядних речень.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Наукою встановлено /, що біохімічні зміни, які відбуваються завдяки фізичним навантаженням, дуже позитивно впливають на психіку людини.

З журналу

Варіант 18

1. Описати сутність логіко-граматичної класифікації складнопідрядних речень.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Тож і безсмертен той, хто вміє збагнути і зберегти усе, / що передано йому з минулого /.

Іванченко Р.

Варіант 19

1. Пояснити сутність формально-граматичної класифікації складнопідрядних речень.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Джурило їхав швидко /, але стріла летіла ще швидше, бо вона мала дістати його відразу, щоб він уже ніколи не чинив ніякого лиходійства.

П.Загребельний.

Варіант 20

1. Розкрити сутність структурно-семантичної класифікації складнопідрядних речень.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Придорожні берези струшували з крихітних сонних бруньок холодну росу /, а в її душу опадали невидимі сльози, і скорбна усмішка з'являлася на устах матері, коли на грудях Данила спросоння заплакав синок.

М. Стельмах

Варіант 21

1. Описати особливості складнопідрядних речень з підрядною означальною частиною й підрядною з'ясувальною частиною.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Я стільки горя бачив на війні,
/ Але душа на попіл не згоріла /,
І хочеться так ніжності мені,
Щоб серце в грудях солодко щеміло.

Г.Тютюнник

Варіант 22

1. Охарактеризувати займенниково-співвідносні складнопідрядні речення.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Вже гарячий спекотний день млів над полем бою /, а вороги все ще стояли на своїх позиціях, хоч обидві сторони мали чимало вбитих і поранених.

І. Цюпа

Варіант 23

1. Охарактеризувати складнопідрядні речення з підрядними місця й часу.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Заходьте в світ, де склється джерело,
Де в'ються ластівки, снують брунатні бджоли,
Де в честь оратая пшениця гне стебло,
/ Де дерево життя не зав'яне ніколи! /

М. Рильський

Варіант 24

1. Охарактеризувати складнопідрядні речення з підрядними причини і мети.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Хлопчик почервонів від того, що раптом став у центрі уваги, / хоч до кінця ще й не збагнув /, чим це він так зацікавив клас.

І. Цюпа

Варіант 25

1. Охарактеризувати складнопідрядні речення з підрядними умови й допусту.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Коли ми йшли удвох з тобою вузькою стежкою по полю, / я гладив золоте колосся /, як гладить милому волосся щаслива ніжна наречена.

Д. Павличко

Варіант 26

1. Охарактеризувати складнопідрядні речення з підрядною частиною способу дії, міри і ступеня.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:

Дружба лише тоді могутня й облагороджуюча, / коли вона є маленьким паростком ідеалу /, з якого виростає могутня поросль життєвих, ясно усвідомлених прагнень.

В. Сухомлинський

Варіант 27

1. Охарактеризувати складнопідрядні речення з підрядною порівняльною частиною й підрядною наслідку.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
І ось знову весна, і летять гуси, і врунється, зеленіє озимина, / яка розколоситься влітку /...

В. Земляк

Варіант 28

1. Описати особливості складнопідрядних речень з супровідною частиною й складнопідрядних речення з пояснювальними відношеннями.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Ми дивились довго, як хмаринка тане /,
Як хмаринка тане, як синіє синь,
Як колише вітер струни павутинь.

Максим Рильський

Варіант 29

1. Описати особливості складнопідрядних багатокomпонентних речень та їх типи за характером синтаксичного зв'язку підрядних компонентів з головними.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
Коли Софійка поверталася знадвору, льотчик іноді запитував, що там чути, і / вона добре знала / , що він має на увазі.

О. Гончар

Варіант 30

1. Охарактеризувати складні сполучникові речення із сурядним і підрядним зв'язком.
2. Виконати повний синтаксичний аналіз складного речення; розібрати виділену предикативну частину як умовно просте речення:
/ Твоя душа за мною не жалкує /,
А тільки серце вражене сумує,
І жаль тобі, що ти мене кохаєш.

Л. Українка

ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ОЦІНОЧНІ НОРМИ

Критерії оцінок	Норма оцінок			
	“5”	“4”	“3”	“2”
Характер засвоєння знань, навичок і умінь	Відповіді впевнені, аргументовані. Самостійне, творче, ініціативне застосування в змінених ситуаціях.	Свідоме і повне засвоєння, але з деякими неточностями в другорядному матеріалі, які студент сам виправляє.	Свідоме засвоєння з незначними помилками, які студент виправляє з допомогою викладача.	Несвідоме, механічне засвоєння з великими помилками і прогалинами.
Якість відповіді студента	Глибока обґрунтованість, логічність, переконливість викладу, мова правильна і виразна	Достатня обґрунтованість, незначне порушення послідовності, недостатня переконливість.	Деякі порушення логічності й послідовності, не зовсім достатня самостійність мислення.	Необґрунтованість суджень, недостатньо розвинена самостійність мислення.
Якість виконання роботи	Висока старанність і вправність у виконанні, бездоганне зовнішнє оформлення.	Достатня старанність і вправність, добре зовнішнє оформлення.	Посередня старанність, зовнішнє оформлення задовільне.	Відсутність старанності, погане зовнішнє оформлення.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Рейтин- говий показн ик	У п'ятибальній системі	За шкалою ЄКТС (ECTS)	Рівень компетентн ості	Критерії оцінювання
90 – 100	5 „відмінно”	A	Високий (творчий)	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить джерела інформації, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розвиває власні обдарування і нахили.
80 – 89	4,5 “ дуже добре”	B	Достатній (конструкт ивно- варіатив- ний)	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв’язує справи і задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.
65 – 79	4 “добре”	C		Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи на підтвердження певних думок.
55 – 64	3,5 “задовільно” 3 “достатньо”	D	Середній (репродукт ивний)	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

50-54		Е		Студент володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на продуктивному рівні.
35 – 49	2 „незадовільно”	FX	Низький (рецептивно-продуктивний)	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
1 – 34	1 „неприйнятно”	F		Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об’єктів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

Підручники і методичні посібники

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. - К.: Либідь, 1993. – 368 с.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. - К.: Рад. шк., 1982. – 209 с.
3. Загнітко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс): Навч. посібник. – У 2 х ч. – К.: ІЗМН, 1996. – Ч. 1. – 202 с; Ч.2. – 240 с
4. Кулик Б М. Курс сучасної української літературної мови. – К.: Рад. шк., 1965. – Ч. II: Синтаксис. – 342 с.
5. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського. – К.: Рад. шк., 1951. – Т. 2: Синтаксис. – 465 с.
6. Нагіна В., Олексенко В., Тихоша В. Сучасна українська літературна мова. Складне речення: Посібник для студентів-філологів денної, заочної та екстернатної форм навчання. – Херсон: Айлант, 2000. – 148 с.
7. Плиско К. М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення: Навч. посібник для студентів філол. фак., унів і пед. ін-тів. – Х.: Основа, 1992. – 149 с.
8. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 670 с.
9. Сучасна українська літературна мова: Підручник /О. Д. Пономарів,

- В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін. / За ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
10. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук, думка, 1972. – 516 с.
11. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін. / За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – 414 с.
12. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Academia, 2004. – 356 с.

Монографії

13. Арполенко Г. П., Забеліна В. П. Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові. – К.: Наук, думка, 1982. – 132 с.
14. Бевзенко С. П. Структура складного речення в українській мові. – К.: Вид-во Київ. держ. пед. ін-ту, 1987. – 79 с.
15. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук, думка, 1992. – 224 с.
16. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук, думка, 1983. – 219 с.
17. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук, думка, 1991. – 192 с.
18. Грищенко А. П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. – К.: Наук, думка, 1969. – 155 с.
19. Дорошенко С. І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вища шк., 1980. – 151 с.
20. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
21. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. – К.: Вища шк., 1986. – 168 с.
22. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. – К.: Наук, думка, 1966. – 324 с.
23. Синтаксис словосполучення і простого речення (синтаксичні категорії і зв'язки). – К.: Наук. думка, 1975. – 222 с.
24. Шульжук К. Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові. – К.: Вища шк., 1986. – 183 с.

Статті

1. Білодід І. К. Надфразні єдності як елемент тексту в функціональних стилях літературної мови // Мовознавство. – 1979. – № 2. – С. 14-23.
2. Богдан М. М. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними // Укр. мова і літ. в шк. – 1981. – № 7. – С. 41-48.
3. Богдан М. М. Складнопідрядні речення з підрядними означальними // Укр. мова і літ. в шк. – 1986. – № 6. – С. 36-41.
4. Богдан М. М. Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядних речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1979. – № 1. – С. 69-75.

5. Бронська А. А. Про синтаксичні відношення у безсполучникових складних реченнях // Мовознавство. – 1973. – № 6. – С. 56-63.
6. Галас А. М. Структурні і функціональні особливості періоду в українській літературній мові: Автореф. канд. філол. наук. – Ужгород, 1997. – 23 с.
7. Герман К. Ф. Критерії розрізнення омонімічних сполучників і сполучних слів // Укр. мова і літ. в шк. – 1970. – № 5. – С. 54-57.
8. Герман К. Ф. Складносурядні речення з градаційними сполучниками // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 1. – С. 28-30.
9. Глушкова Г. М. Структурно-семантичні типи сурядності: Автореф. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 1998. – 16 с.
10. Гмир І. С. Розрізнення сполучників від однозвучних сполучень слів // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 3. – С. 54-56.
11. Горяний В. Д. Стилiстична роль абзаца // Укр. мова і літ. в шк. – 1971. – № 10. – С. 56-59.
12. Дорошенко С. І. Безсполучникові складні речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1980. – № 5. – С. 20-26.
13. Дорошенко С. І. Безсполучникові складні речення в системі синтаксичних синонімів // Укр. мова і літ. в шк. – 1978. – № 5. – С. 37-40.
14. Жайворонок В. В. Синтаксичний розбір складносурядних речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1970. – № 6. – С. 65-68.
15. Іваницька Н. Л. Непоширене речення в українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1984. – № 2. – С. 31-35.
16. Кадельчук В. З. Розділові знаки в складносурядних реченнях // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 8. – С. 39-42.
17. Кадомцева Л. О. Граматичні форми ускладнення простого речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1988. – № 2. – С. 29-33.
18. Кващук А. Г. Складнопідрядні речення з підрядними допустовими // Укр. мова і літ. в шк. – 1975. – № 8. – С. 44-51.
19. Кучеренко І. К. Об'єкт і предмет синтаксису // Українське мовознавство. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1973. – Вип. 1. – С. 3-11.
20. Кучеренко І. К. Складні речення з сурядністю і підрядністю // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 11. – С. 25-31.
21. Кучеренко І. К. Складнопідрядні речення з кількома підрядними // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 5. – С. 30-39.
22. Мельничайко В. Я. Про вивчення складносурядних речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1977. – № 9. – С. 44-51.
23. Мельничайко В. Я. Розвиток мови учнів під час вивчення безсполучникових речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1974. – № 9. – С. 68-72.
24. Рожило Д. П. Співвідносність сполучникових і безсполучникових складних речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 10. – С. 59-63.
25. Семенюченко М. Л. Розмежування часових і умовних підрядних речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 2. – С. 34-37.

26. Силіна В. І. Вивчення безсполучникового складного речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1975. – №11. – С. 79-83.
27. Слинко І.І. Сполучник чи сполучне слово? // Укр. мова і літ. в шк. – 1987. – № 4. – С.31-36.
1. Шкарбан Т. М. Складні конструкції з однорідною супідрядністю в сучасній українській мові: Автореф. ... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 1996. – 19 с.
28. Шульжук К. Ф. Семантична структура складного багатокомпонентного речення // Мовознавство. – 1987. – № 6. – С.11-16.
29. Шульжук К. Ф. Складні багатокомпонентні конструкції в системі речення // Мовознавство. – 1986. – № 6. – С. 24-32.
30. Шульжук К. Ф. Складні речення з супідрядністю // Укр. мовознавство. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1985. – Вип. 13. – С. 69-76.

Словники

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985. – 360 с.
2. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М.П.Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. – 752 с.
3. Український правопис. – К., 1993; 2000

Інформаційні ресурси

1. Електронний підручник з української мови (фонетика, лексика, морфеміка, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика)
<http://www.mova.info/pidruchn.aspx>
2. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. – Донецьк, 2009. – 137 с
http://www.ukrajnistika.edu.rs/preuzimanje/UKR_sintaksis.pdf
3. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису : Монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. – Донецьк : Дон НУ. – 2007. – 294 с.
http://www.ukrajnistika.edu.rs/preuzimanje/zagnitko_a_teorija_suchasnogo_sintaksisu.pdf
4. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Academia, 2004. – 356 с.
<http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/939/1/SUM.pdf>
5. Г. В. Купрікова. Сучасна українська мова. Синтаксис: Навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. – Харків, 2015. – 96 с.
<http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/939/1/SUM.pdf>
6. Синтаксис української мови: навчально-методичний комплекс / укл. О. В. Дуденко. – Умань, 2015. – 208 с.
http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/3389/1/sintaxis_komplex_15.pdf

Інші ресурси

Бібліографія з синтаксису

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/128817/Books_2010_2019_018-2013-1_27.pdf?sequence=1

Словники

Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.

<http://izbornyk.org.ua/ukrmovalum.htm>

2. Український правопис 2015

<http://izbornyk.org.ua/pravopys/pravopys2015.htm>

3. Словник української мови Бориса Грінченка

<http://hrinchenko.com/>

4. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. — К. : Наук. думка, 2007. — 288 с.

<http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007>

5. Українська мова [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://ukrainskamova.narod.ru>

6. Словники України <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua>

7. Словник.net <http://www.slovnyk.net>

8. Російсько-український словник сталих виразів <http://stalivyrazy.org.ua>

9. Словник іншомовних слів

(Metaseek) <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>

10. Багатомовний словник (перекладний) <http://www.slovnyk.org>

11. Російсько-український (академічний) словник (1924 – 33 pp.) <http://r2u.org.ua/>

12. <http://dict.linux.org.ua/>

СХЕМА АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

- I. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне / питальне / спонукальне / бажальне / умовне / ймовірне / переповідне).
- II. За емоційно-експресивним забарвленням (окличне / неокличне).
- III. За характером відношення до дійсності (стверджувальне / заперечне / стверджувально-заперечне).
- IV. Встановити тип речення за наявністю / відсутністю сполучникових засобів (сполучникове / безсполучникове).
- V. Якщо сполучникове, то сурядне чи підрядне.
- VI. Послідовність аналізу речень із сурядним типом зв'язку:
 1. Кількість частин (виокремити кожна з них і назвати).
 2. Семантико-синтаксичні відношення між частинами.
 3. Засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків чи головних членів, лексичні засоби тощо).
 4. Порядок частин.
 5. Аналіз кожної предикативної частини за схемою простого речення.
 6. Пунктуація.
- VII. Послідовність аналізу речень із підрядним типом зв'язку.
 1. За кількістю частин (двокомпонентне / багатоконпонентне) (виокремити кожна з них і назвати, кваліфікуючи його за значущістю: головна / підрядна).
 2. Тип синтаксичного зв'язку між частинами (прислівний, прислівно-

кореляційний, детермінантний, детермінантно-кореляційний).

3. Позиція підрядної частини щодо головної (до чого стосується підрядна частина: до одного члена речення чи словосполучення чи до всього змісту головної, і визначення на основі цього типу структурної взаємодії – розчленованої / нерозчленованої структури).

4. На яке питання відповідає підрядна частина.

5. Вид підрядної частини.

6. Засоби поєднання підрядної та головної частини.

7. Місце підрядної частини в складнопідрядному реченні.

8. Аналіз кожної частини (головної та підрядної) за схемою простого речення.

9. Пунктуація.

VIII. Послідовність аналізу речень із сурядністю та підрядністю:

1. Кількість частин (виокремити кожен з них і назвати).

2. Частини речення із сурядним типом взаємовідношень, засоби їх поєднання.

3. Змістові відношення між сурядними частинами.

4. Кваліфікація підрядних частин і встановлення їх зв'язку з головною.

5. Місце підрядної частини в складнопідрядному реченні.

6. Аналіз кожної частини за схемою простого речення.

7. Пунктуація. XI. Послідовність аналізу речень із безсполучниковим типом зв'язку:

1. Кількість частин (виокремити кожен з них і назвати).

2. Кваліфікація зв'язку між частинами та їх змістових відношень (однотипні / різнотипні).

3. Засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами безсполучникового речення.

4. Аналіз кожної частини за схемою простого речення.

5. Пунктуація. XI. Послідовність аналізу речень із сполучниковим / безсполучниковим зв'язком:

1. Кількість частин (виокремити кожен з них і назвати).

2. Частини речення, поєднані сурядним зв'язком, аналізуються за схемою розбору складносурядного речення: а) змістові відношення між частинами; б) засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків, лексичні засоби тощо); в) порядок частин (вільний / фіксований); г) аналіз кожної частини за схемою простого речення.

3. Частини, поєднані підрядним зв'язком, аналізують за схемою розбору складнопідрядного речення: а) тип зв'язку частин; б) позиція підрядної частини щодо головної; в) на яке питання відповідає; г) вид підрядної частини; д) засоби поєднання підрядної і головної частин; е) місце підрядної частини щодо головної в складнопідрядному реченні; ж) аналіз кожної частини (головної та підрядної) за схемою простого речення.

4. Частини, поєднані безсполучниковим типом зв'язку, розглядаються за схемою розбору безсполучникового речення: а) змістові відношення між частинами, б) засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків, лексичні засоби тощо), в) аналіз кожної частини за схемою простого речення.

Пунктуація.